Nr 37

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motioner rörande förhållandet mellan kyrka och stat.

Motionerna

I motionen 1974:39 av herr Sjöholm (fp) hemställs "att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära att förslag i kyrka–stat-frågan snarast föreläggs riksdagen". Enligt motionären bör stat–kyrka-beredningens förslag 1972 läggas till grund för en proposition i frågan.

I motionen 1974:349 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs "att riksdagen hos regeringen begär förslag om kyrkans skiljande från staten". Även denna motion hänvisar till stat–kyrka-beredningens förslag 1972.

I motionen 1974:728 av herr Nordstrandh m. fl. (m) hemställs "att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att en utredning tillsättes med uppdrag att i enlighet med de i motionen angivna riktlinjerna framlägga förslag till reformer beträffande svenska kyrkans interna organisations- och arbetsförhållande". Utgångspunkten för motionärerna är att stat–kyrka-beredningens förslag 1972 inte kommer att genomföras. I ett sådant läge anser motionärerna att statsmakterna bör ta initiativ till ett utredningsarbete om reformer på det kyrkliga området inom ramen för ett bevarat samband med staten. Enligt motionärerna bör huvudprinciperna i ett sådant reformarbete vara ökad självbestämmanderätt för kyrkan i de inomkyrkliga frågorna och uppbyggnad av en demokratisk organisation också på stifts- och riksplanet.

Rörande motiveringarna i övrigt hänvisas till motionerna.

1968 års beredning om stat och kyrka

Sedan 1958 års utredning kyrka–stat våren 1968 slutfört sin uppgift att framlägga material för ett senare ställningstagande i annan ordning till hur förhållandet mellan staten och svenska kyrkan i framtiden skall vara gestaltat, tillkallades enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1968 sakkunniga för fortsatt utredning av denna fråga. De sakkunniga antog benämningen 1968 års beredning om stat och kyrka.

Med avlämnandet i maj 1972 av slutbetänkandet Samhälle och trossamfund (SOU 1972:36) jämte bilagor (SOU 1972:37–38, DsU 1972:5–8) slutfördes i huvudsak beredningens uppdrag.

Huvudpunkterna i beredningens förslag kan i korthet sammanfattas sålunda.

Vägledande för samhällets relationer till trossamfunden måste enligt beredningen vara religionsfrihetsprincipen. För beredningen har det gällt att bedöma vad denna princip under en överskådlig framtid bör innebära i ett demokratiskt samhälle av vår typ. Beredningen har därför på punkt efter punkt undersökt vilka reformkrav som en i vårt samhälle naturlig tolkning av religionsfrihetsprincipen kan ge anledning till. Undersökningen har gjorts utifrån tre aspekter: innebörden av begreppen samhällets opartiskhet i livsåskådningsfrågor, individens religionsfrihet samt trossamfundens religionsfrihet.

I avsnittet om samhällets opartiskhet i livsåskådningsfrågor konstateras att staten kan stödja religion som sådan utan att komma i konflikt med religionsfrihetsbegreppet. Beredningen finner att samhället, även om det är icke-konfessionsbundet, har anledning att inta en "aktiv positiv" attityd till existensen av olika åsiktsriktningar, religiösa såväl som icke-religiösa. Samhällets främsta uppgift måste enligt beredningens mening vara att bidra till att invånarnas individuella behov i olika avseenden kan täckas. För vitaliteten i den svenska demokratin är det också av stor vikt att olika ideologier och trosriktningar får goda möjligheter att göra sig gällande. Samhällets uppgifter blir alltså, anser beredningen, att finna former för stöd åt bl. a. olika trossamfund. Stödet måste, tillägger beredningen, uppfattas som likvärdigt av de skilda trossamfunden.

Grundtanken i de reformförslag som beredningen lägger fram är att det gäller att genomföra sådana reformer som ger klarare uttryck för svenska kyrkans egenskap av trossamfund och ej statlig institution. Detta uppnås genom "byte" av arbetsuppgifter mellan kyrkan och det borgerliga samhället.

Genom att ge svenska kyrkan möjligheter att självständigt besluta om trosfrågor och inre organisatoriska uppgifter av profan administrativ art, markeras svenska kyrkans egenskap av trossamfund, anför beredningen.

De kvardröjande dragen av statsinstitution tonas alltså ner enligt förslagen av beredningen. Beskattningsrätten avskaffas successivt.

Till borgerligt organ överflyttas bl. a. huvudmannaskapet för lokal folkbokföring och för allmänna begravningsplatser. Svenska kyrkans offentligrättsliga reglering upphör enligt förslaget den 1 januari 1983. Beslutanderätten i samtliga inomkyrkliga angelägenheter skall då överföras till svenska kyrkan och där omhändertas av nya kyrkliga organ. Församlingarna övergår från att vara offentligrättsliga korporationer (kommuner) till privaträttsliga sammanslutningar.

Grundläggande för det fortsatta arbetet med frågan bör enligt beredningen vara ett principbeslut av riksdagen på grundval av en principproposition. Enligt beredningens tidsplan bör proposition framläggas och beslut fattas under våren 1974.

Någon folkomröstning bör enligt beredningen inte anställas i frågan om relationerna mellan samhället och trossamfunden.

Till betänkandet har fogats reservationer och särskilda yttranden angående

vissa frågor. Ledamoten Blomquist yrkar i en reservation att beredningens förslag skall underställas en rådgivande folkomröstning före ett slutgiltigt beslut av statsmakterna. I ett särskilt yttrande uttalar ledamoten Dahlén att beredningen bort föreslå utredning om frågan om avdragsrätt vid beskattningen för personliga bidrag till bl. a. trossamfund. Ledamoten Hjelm-Wallén anför i ett särskilt yttrande att staten bör garantera att medlemsförpliktelser kan åvila endast den som vid relationsförändringen aktivt bekräftar sitt medlemskap eller som därefter inträder i trossamfundet svenska kyrkan. Vidare avstyrker Hjelm-Wallén övergångsvisa uppbördsanordningar för svenska kyrkan åren 1983–1992. Ledamoten Larsson avvisar i en reservation förslaget att lagen om församlingsstyrelse skall upphävas och kyrkans beskattningsrätt upphöra. Larsson reserverar sig också mot förslaget att låta ett principbeslut om överförandet av huvudmannaskapet för begravningsväsendet till borgerlig kommun föregå det närmare utredningsarbetet i dessa delar.

Remissinstanserna

Betänkandet om samhälle och trossamfund har remissbehandlats. Remissyttrandena har sammanställts i *SOU 1974:9*. Remissinstansernas ställningstagande i stort kan anges sålunda.

Remissutfallet över beredningens förslag uppvisar en splittrad bild. Något mindre än hälften (426) av de 870 instanser som närmare redovisas i remissammanställningen är positivt inställda till förslaget. Ett stort antal instanser (354) ger å andra sidan uttryck åt en kritisk grundinställning. En mindre grupp (90 instanser) avstår uttryckligen från ställningstagande.

En övervägande kritisk inställning till beredningens förslag kommer fram i yttranden från instanser med anknytning till svenska kyrkan. De flesta av dessa förordar i stort sett bibehållande av nuvarande förhållanden. En övervägande positiv inställning kommer däremot till synes i yttranden från instanser med anknytning till andra trossamfund. Samma grundinställning redovisas av de flesta politiska och andra ideella organisationer. Även de centrala myndigheter m. fl. som ansett sig böra ta ställning till förslaget har en positiv attityd till detta. I fråga om länsstyrelser och kommuner är bilden mer splittrad. Flertalet av dem som tagit ställning till förslaget intar emellertid en positiv hållning.

Bland de remissinstanser som redovisar en positiv grundinställning till beredningens förslag kan urskiljas olika kategorier. Till en första kategori (282 instanser) kan räknas sådana som ansluter sig till förslaget utan egentlig erinran. Hit hör socialstyrelsen, kulturrådet, statens invandrarverk, länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Västmanlands och Västerbottens län, invandrarutredningen, Grekisk-ortodoxa Kristi förklarings kyrkas församling i Stockholm, Rumänska ortodoxa församling-

en i Sverige, KFUK:s och KFUM:s riksförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Arbetsgemenskapen kyrklig förnyelse, S:t Nikolai estnisk-apostoliska ortodoxa församling i Stockholm samt 55 kommuner, 7 församlingar inom svenska kyrkan och 204 frikyrkoförsamlingar.

En andra kategori utgörs av instanser vilkas grundinställning är positiv men som gör ett eller flera förbehåll. Som exempel härpå kan nämnas önskemål om att statlig uppbördshjälp till svenska kyrkan skall utgå under längre tid än som föreslås av beredningen. Detta anförs som främsta förbehåll av 76 instanser, nämligen kammarkollegiet, länsstyrelsen i Uppsala län, Sveriges frikyrkoråds samarbetsnämnd, Sveriges frikyrkoråd, Svenska baptistsamfundet, Fribaptistsamfundet, Helgelseförbundet, Metodistkyrkan i Sverige, Svenska alliansmissionen, Svenska frälsningsarmén, Svenska missionsförbundet, Evangeliska fosterlands-stiftelsen, Frälsningsarmén, Sjundedagsadventistsamfundet, Sveriges kristna ungdomsråd, Riksförbundet Kyrkans ungdom, Kristna studentrörelsen i Sverige, Frikyrkliga studieförbundet, Sveriges kristna socialdemokraters förbund, Moderata ungdomsförbundet, Riksförbundet, Evangeliska fosterlands-stiftelsen, Frälsningsarmén, Sjundedagsmuner, 19 församlingar inom svenska kyrkan samt 22 frikyrkoförsamlingar.

Till nu berörda kategori kan även hänföras ytterligare ett antal instanser med positiv grundinställning till beredningens förslag. Dessa skiljer sig från nyss nämnda instanser genom att de gör väsentliga förbehåll också i andra avseenden än såvitt gäller den statliga uppbördshjälpen, t. ex. genom krav på långtgående politisk enighet som förutsättning för genomförandet av förslaget eller genom invändning om att detta inte ger svenska kyrkan tillräcklig frihet. Sammanlagt ingår i denna kategori 68 instanser, nämligen Svea hovrätt, kammarrätten i Göteborg, teologiska fakulteten vid universitetet i Lund, länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Örebro, Jämtlands och Norrbottens län, domkapitlen i Strängnäs, Göteborg och Luleå, stiftsnämnden i Luleå, Svenska kommunförbundet, Förbundet för religionsfrihet, Örebromissionen, Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, Estniska evangelisk-lutherska kyrkans konsistorium och Stockholms estniska evangelisk-lutherska församling, Katolska biskopsämbetet, Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete i Sverige, Kristen vetenskap, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Förbundet för kristen enhet, 18 kommuner, 24 församlingar inom svenska kyrkan samt 1 frikyrkoförsamling.

Även i fråga om dem som har en kritisk grundinställning kan olika kategorier urskiljas. En sådan utgörs av dem som förordar bibehållande av i stort sett nuvarande förhållanden. Till denna kategori (249 instanser) har även förts dem som i allmänna ordalag ansluter sig till 1968 års kyrkomötes s. k. reformprogram. Gruppen om 249 instanser omfattar länsstyrelserna i Gävleborgs och Västernorrlands län, domkapitlen och stiftsnämnderna i Uppsala, Växjö och Visby, domkapitlet i Stockholm, Kyrkomusikernas riksförbund, Sveriges kyrkokamerala förening, Moderata samlingspartiets

kvinnoförbund, 66 kommuner, 156 församlingar inom svenska kyrkan samt 15 frikyrkoförsamlingar.

En annan kategori bland de kritiskt inställda instanserna utgörs av sådana som eljest har väsentliga invändningar mot förslaget. Hit hör till en början de som ansluter sig till beredningens huvudlinjer men avstyrker förslaget om upphävande av lagen om församlingsstyrelse och bestämmelserna om församlingarnas beskattningsrätt, dvs. ansluter sig till Larssons reservation (fyra instanser): länsstyrelsen i Gotlands län, Centerns ungdomsförbund och två kommuner. Hit hör vidare sådana instanser som stöder Larssons reservation eller förordar s. k. ramlagstiftning rörande svenska kyrkan (och/eller statlig uppbördshjälp till kyrkan) samt därjämte för fram andra väsentliga erinringar mot beredningens förslag, exempelvis på grundval av 1968 års kyrkomötes s. k. reformprogram. I denna kategori ingår 101 instanser: länsstyrelserna i Södermanlands och Kronobergs län, ärkebiskopen, domkapitlen och stiftsnämnderna i Linköping, Skara, Västerås, Lund, Karlstad och Härnösand, stiftsnämnden i Göteborg, svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete, svenska kyrkans diakoninämnd, SAKI, Svenska kyrkans lekmannaförbund, Kyrkobröderna, Rikskommittén för stiftsting och stiftsråd, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Svenska prästförbundet, Sveriges kyrkliga studieförbund, Centerns kvinnoförbund, KDS, 13 kommuner, 60 församlingar inom svenska kyrkan samt 2 frikyrkoförsamlingar.

Åtskilliga remissinstanser har uttryckligen förklarat sig avstå från ställningstagande till beredningens förslag i stort. Till denna kategori kan räknas även ett antal instanser vilkas yttranden visserligen inte innehåller någon sådan förklaring men som ändå tydligt visar att vederbörande inte tar ställning. Yttrandena avspeglar emellertid emellanåt en övervägande positiv eller kritisk grundinställning till förslaget. Yttrandena från denna grupp (90 instanser) omfattar JK, hovrätten för Västra Sverige, kriminalvårdsstyrelsen, centralnämnden för fastighetsdata, SIDA, ÖB, riksförsäkringsverket, statskontoret, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket, riksskatteverket, statens avtalsverk, riksarkivet, riksantikvarieämbetet, UKÄ, teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, de juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala, Lund och Stockholm, statens naturvårdsverk, statens nämnd för samlingslokaler, EON, länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus, Värmlands och Kopparbergs län, stiftsnämnden i Strängnäs, svenska kyrkans missionsstyrelse, svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, hemvistsakkunniga, företagsskatteberedningen, föreningsskatteutredningen, MUS 65, bygglagutredningen, Svenska landstingsförbundet, Försäkringskasseförbundet, Finska ortodoxa församlingen i Sverige, Mosaiska församlingarnas i Sverige centralråd, SR, SACO, TCO, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, Svenska kommunalarbetareförbundet, Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer, Sveriges lärarförbund, 19 kommuner, 7 församlingar inom svenska kyrkan samt 19 frikyrkoförsamlingar.

Inställningen bland kommunerna är splittrad. De flesta har en positiv grundinställning, men ett 20-tal kommuner avstår uttryckligen från ställningstagande. Jämför man uppfattningarna i kommunerna med länsstyrelsernas, visar det sig att andelen positivt inställda är större bland länsstyrelserna än bland kommunerna.

En klar majoritet av de hörda församlingarna inom svenska kyrkan är kritiskt inställd. Majoriteten av församlingarna förordar härvid i stort sett nuvarande förhållanden. En jämförelse med yttrandena från domkapitlen och organ på central nivå inom svenska kyrkan ger vid handen att dessa oftare kombinerat sin kritiska grundinställning med konkreta förslag till förändringar beträffande svenska kyrkans ställning inom ramen för fortsatt offentligrättslig reglering.

Av frikyrkoförsamlingarna är däremot över 85 % positivt inställda, vanligen utan förbehåll. Övriga frikyrkoförsamlingar fördelar sig jämnt mellan dem som är kritiskt inställda och dem som uttryckligen avstår från ställningstagande. Det kan noteras att företrädare på central nivå för frikyrkorna i de flesta fall är positivt inställda under förbehåll av utökad statlig uppbördshjälp åt svenska kyrkan.

Frågans läge 1973 m. m.

Kort tid före remisstidens utgång den 1 april 1973 gavs i ett pressmeddelande från statsrådsberedningen den 21 mars 1973 till känna att regeringen inte avsåg att föreslå några djupgående reformer när det gäller den svenska kyrkan. Pressmeddelandet har i sin helhet avtryckts i utskottets betänkande KU 1973:36, till vilket hänvisas.

Den 30 november 1973 besvarade dåvarande civilministern Hans Gustafsson i ett sammanhang två interpellationer (1973:22 av herr Lundberg (s) och 1973:66 av fri Jonäng (c) som gällde regeringens syn på frågan om reformer på det kyrkliga området m. m. I svaret (1973:143 s. 110 f.) anförde civilministern bl. a. följande:

Redan i direktiven till stat–kyrka-beredningen, som tillsattes 1968, betonade dåvarande utbildningsministern att beredningen borde eftersträva samlande lösningar om de framtida relationerna mellan stat och kyrka. Det visade sig i våras att förutsättningarna att nå sådana lösningar på grundval av beredningens förslag inte fanns. Regeringen beslöt därför att inte lägga fram någon proposition i denna fråga. Därav följer enligt regeringens beslut att regeringen inte kommer att föreslå några djupgående reformer när det gäller den svenska kyrkan och att nuvarande förhållanden kommer att i huvudsak bestå. Regeringen avvisade vidare varje slag av lösning i form av grumliga mellanlägen som inte skapar klarhet i relationerna mellan staten och kyrkan. Regeringen ansåg sig dock inte förhindrad att föreslå andra mindre reformer som får starkt stöd av remissinstanserna.

Regeringens bedömning av remissinstansernas inställning till beredningens förslag har bekräftats under det ännu pågående arbetet med sammanställningen av remissyttrandena. De politiska partiernas ståndpunkter till

beredningens förslag synes vara oförändrade. Det finns därför inte skäl att nu ändra regeringens beslut i reformfrågan. Endast vissa mindre reformer kommer således att övervägas.

Med anledning av presskommunikén den 21 mars 1973 om regeringens beslut att nu inte framlägga något förslag i stat–kyrka-frågan beslöt biskopsmötet vid sammanträde i april 1973 att anmoda ärkebiskopen att kalla medlemmar från biskopsmötet och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund samt eventuellt från andra riksorganisationer och grupper att ingå i en särskild arbetsgrupp med uppgift att söka få till stånd vissa reformer beträffande svenska kyrkans organisation. En sådan arbetsgrupp tillkallades av ärkebiskopen i september 1973. Direktiv för gruppens arbete meddelades av ärkebiskopen i november 1973. Enligt direktiven bör arbetet bedrivas så att förslag som berör nuvarande samband mellan staten och kyrkan kan aktualiseras i god tid före kyrkomötet i september 1975.

Arbetsgruppens sammansättning och direktiven för dess arbete redovisas i en PM av ärkebiskopen den 26 november 1973, som bifogas detta betänkande som *bilaga*.

Utskottet

Sedan ett mångårigt förberedande utredningsarbete utförts av 1958 års utredning kyrka–stat tillsattes 1968 års beredning om stat och kyrka. I maj 1972 framlade beredningen sitt slutbetänkande om samhälle och trossamfund. I detta föreslog beredningen bl. a. att sådana reformer skall genomföras som ger klarare uttryck för svenska kyrkans egenskap av trossamfund och inte statlig institution. Den svenska kyrkan skall sålunda enligt förslaget få möjligheter att självständigt besluta om trosfrågor och inre organisatoriska uppgifter av profan administrativ art. Vidare skall dragen av statsinstitution successivt tonas ner. Bl. a. föreslås att beskattningsrätten skall avskaffas. Enligt förslaget skall den svenska kyrkans offentligrättsliga reglering helt upphävas efter en viss övergångstid. Beredningens förslag var inte enhälligt.

Beredningens förslag har underkastats en omfattande remissbehandling. En sammanställning av remissvaren har i maj i år publicerats i SOU 1974:9.

I motionerna 1974:39 och 1974:349 hemställs att riksdagen hos regeringen skall begära förslag i fråga om förhållandet mellan stat och kyrka på grundval av vad beredningen förordat. I motionen 1974:728 är utgångspunkten att beredningens förslag inte kommer till utförande. Mot denna bakgrund föreslås att en utredning skall tillsättas för att framlägga förslag till reformer beträffande svenska kyrkans interna organisation och arbetsförhållanden.

Enligt utskottets mening är det angeläget att statsmakterna kan ta ställning till de frågor som aktualiserats genom beredningens förslag i en såvitt möjligt lugn och avspänd atmosfär. Detta förutsätter bl. a. att förslaget och de åsikter därom som framkommit vid remissbehandlingen först noggrant studeras och övervägs av samtliga berörda parter. En fortsatt diskussion i frågorna

såväl inom varje berörd grupp som mellan dessa kan enligt utskottets mening antas komma att ytterligare klarlägga de väsentliga frågeställningarna. Publiceringen av sammanställningen över remissvaren rörande beredningens slutbetänkande bör underlätta en sådan fortsatt diskussion. Utskottet vill i detta sammanhang också peka på de överväganden som pågår inom en av ärkebiskopen under 1973 tillsatt arbetsgrupp för fortsatt arbete med önskvärda reformer beträffande svenska kyrkans organisation.

Med hänvisning till det anförda är utskottet inte berett att tillstyrka motionerna. Utskottet förutsätter emellertid att arbetet med berörda frågor fortsätter på det sätt utskottet förordat i det föregående.

Utskottet hemställer

att riksdagen förklarar motionerna

1. 1974:39 och 1974:349,
2. 1974:728

besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 29 oktober 1974

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), Werner i Malmö (m), Sten Andersson i Stockholm (s), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Björck i Nässjö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Jonnergård (c), Olsson i Edane (s), Nordin (c), Gustavsson i Ängelholm* (s), Berndtson (vpk) och Lindahl i Hamburgsund (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m) vilka ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Sedan ett --- (=utskottet) --- inte enhälligt.

Beredningens förslag --- (=utskottet) --- SOU 1974:9.

I motionerna 1974:39 och 1974:349 hemställs att riksdagen hos regeringen skall begära förslag i fråga om förhållandet mellan stat och kyrka på grundval av vad beredningen förordat. Utskottet avstyrker dessa motioner. I motionen 1974:728 är utgångspunkten att beredningens förslag inte kommer till utförande. Det påpekas att reformer på det kyrkliga området är nödvändiga. Mot denna bakgrund föreslås att en utredning skall tillsättas för att framlägga förslag till reformer beträffande svenska kyrkans interna organisation och arbetsförhållanden.

Enligt utskottets mening är det uppenbart att svenska kyrkans egna inre organisations- och arbetsförhållanden måste förändras. Reformer är nödvändiga oberoende av kyrkans framtida förhållande till staten. Utskottet

förutsätter att statsmakterna medverkar i det utredningsarbete som måste föregå de reformer som är nödvändiga. Utskottet instämmer därför i förslaget i motionen 1974:728 att en statlig utredning med företrädare för de politiska partierna och svenska kyrkan tillsättes med uppgift att utarbeta förslag till sådana reformer beträffande svenska kyrkans organisation och arbetsformer som kan anses önskvärda och behövliga. Denna utredning bör i sitt arbete hålla kontakt med den av ärkebiskopen under 1973 tillsatta arbetsgruppen som arbetar med likartade frågor. Vad utskottet här anfört i anledning av motionen 1974:728 bör av riksdagen ges Kungl. Maj:t till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen

1. avslår motionerna 1974:39 och 1974:349,
2. ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1974:728.

2. av herr Berndtson (vpk) som ansett att utskottet bort uttala och hemställa följande:

Stat–kyrka-beredningen tillsattes 1968 med uppgift att lägga fram förslag i frågan om förhållandet mellan stat och kyrka. Under 1972 lade utredningen fram sitt betänkande "Samhälle och trossamfund" (SOU 1972:36), vilket skulle ligga till grund för en proposition i ämnet. Så blev emellertid inte fallet. Regeringen retirerade i stället inför trycket från vissa kyrkliga och borgerliga kretsar och lade inte fram några förslag till lösning av kyrka–stat-frågan. Den linje regeringen intagit skulle innebära att den nuvarande ordningen kommer att bestå lång tid framåt. Detta kan inte godtagas.

Utskottet vill understryka att de hittillsvarande relationerna mellan svenska kyrkan och staten inte är förenliga med den allmänt omfattade principen om religionsfrihet. En bred majoritet av det svenska folket torde vara klart motståndare till den nuvarande ordningen att alla som föds i landet också föds till medlemmar i ett speciellt trossamfund. Samma förhållande torde gälla det inflytande i övrigt som den svenska kyrkan på grund av sin offentligrättsliga ställning har makt att utöva.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1. med anledning av motionen 1974:39 och med bifall till motionen 1974:349 hos regeringen begär förslag om kyrkans skiljande från staten,
2. avslår motionen 1974:728.

Särskilda yttranden

1. av herrar Boo (c), Fiskesjö (c), Jonnergård (c) och Nordin (c):

Centern har alltid arbetat för att samhället skall garantera förutsättningar för religionsutövning och religiös verksamhet i kyrka och samfund i hela landet.

Denna uppfattning kom också till uttryck i centerreservationen då kyrka–stat-beredningen år 1972 lade fram sitt förslag. Centerreservationen fick ej stöd av någon av de ledamöter som i beredningen representerade övriga partier. Enligt vår mening kommer den ovannämnda garantin att allvarligt försvagas om beredningens förslag läggs till grund för en reform.

Kyrka–stat-beredningens förslag har inte lagts till grund för någon proposition. Däri ser vi ett uttryck för att centerns uppfattning i kyrka–statfrågan kan göra sig gällande i det fortsatta arbetet. Av den anledningen kan vi instämma i vad utskottet anfört beträffande det fortsatta utredningsarbetet och därmed avslå föreliggande motioner.

Enligt vår mening är ett bibehållande av församlingsstyrelselagen och kyrkans beskattningsrätt en första förutsättning för att den svenska kyrkan skall bibehålla sin karaktär av folkkyrka och tillsammans med andra samfund garantera fri religionsutövning i hela landet.

Inomkyrkliga reformer får emellertid inte hindras av att beredningens förslag inte längre är aktuellt. Vi finner det väsentligt att den arbetsgrupp som ärkebiskopen tillkallat och som har till uppgift att se över önskvärda reformer inom svenska kyrkan får tillfälle att presentera sina resultat och förslag innan ytterligare ställningstaganden görs. Detta skall ske inför 1975 års kyrkomöte. Att kyrkans inre organisation bör utvecklas mot ytterligare lekmannainflytande anser vi helt självklart.

2. av herr Lindahl i Hamburgsund (fp):

För frågans behandling på längre sikt vill jag erinra om det uttalande som folkpartiet nyligen gjort vid sitt landsmöte i september 1974:

"De nuvarande banden mellan staten och Svenska kyrkan måste upplösas. Reformarbetet bör återupptas. Enligt partiprogrammet bör folkpartiet verka för kyrkans frihet, jämställdhet mellan trossamfunden i förhållande till staten och den enskildes rätt att själv avgöra medlemskap och ekonomiskt engagemang i trossamfund. Svenska kyrkan garanteras goda möjligheter att också i fortsättningen verka som öppen folkkyrka och att bedriva sitt arbete över hela landet."

Bilaga

PM angående den av Ärkebiskopen tillsatta gruppen för fortsatt arbete med önskvärda reformer beträffande Svenska kyrkans organisation.

Vid sammanträde den 24–25 april 1973 beslöt biskopsmötet med anledning av statsministerns kommuniké av den 21 mars 1973 om regeringens beslut att nu icke framlägga något förslag i stat–kyrka-frågan att "anmoda ärkebiskopen att kalla medlemmar från biskopsmötet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och eventuellt andra riksorganisationer och grupper att ingå i en ny arbetsgrupp, som skall arbeta vidare för att få till stånd erforderliga reformer" (§ 82 1973).

Jag har därför anmodat följande organisationer att utse vardera två representanter i en sådan arbetsgrupp: Biskopsmötet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Rikskommittén för stiftsting och Riksförbundet Kyrkans Ungdom. Samtliga har förklarat sig villiga att deltaga i detta arbete och utsett följande ledamöter i gruppen:

Biskopsmötet:
Biskop Olle Nivenius
Biskop Arne Palmqvist

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund:
Förbundsdirektör P-O Nilsson
Revisor Gustav Öberg

Rikskommittén för stiftsting:
Lagman Carl Hamilton
Prosten Nils Glimelius

Riksförbundet Kyrkans Ungdom:
Docent Carl Henrik Lyttkens
Stiftsadjunkt Nils-Erik Åberg

Till ordförande i arbetsgruppen har jag utsett f. presidenten i Svea Hovrätt, ledamoten av Internationella domstolen i Haag, Sture Petrén, och till sekreterare stiftssekreteraren i Västerås, Lennart Stolt. Gruppen utser själv inom sig vice ordförande och har efter eget beslut att med sig adjungera för arbetets sakenliga bedrivande nödvändig expertis.

Kostnaderna för arbetet bestrides tills vidare ur ett anslag från Kyrkliga Arbetsfondens representantskap.

Arbetsgruppens huvudsakliga uppgift är att arbeta fram förslag till sådana reformer beträffande Svenska kyrkans organisation och arbetsformer, som kan anses önskvärda och nödvändiga i dagens läge. Dessa gäller framför allt kyrkans organisation på riksplanet, men i någon mån också stiftsplanet.

På riksplanet bör reformarbetet ta sin utgångspunkt i önskvärdheten av att kyrkan erhåller större frihet att besluta i sina egna angelägenheter. Den

bör arbeta fram förslag till central styrelse för svenska kyrkan, så att kyrkan därigenom kan få en enhetlig ledning. Förslagen bör enligt min mening präglas av den för svenska kyrkan typiska föreningen av folklig självstyrelse i demokratiska former och prästerlig ämbetsförvaltning, så som denna i dag kommer till uttryck i bl. a. församlingsstyrelselagen. Därvid bör också beaktas olika rikskyrkliga institutioners och verksamheters organisatoriska anknytning till en eventuell riksstyrelse.

En av de viktigaste frågorna i anslutning härtill är sättet för finansiering av de rikskyrkliga angelägenheterna och verksamhetsformerna.

På stiftsplanet bör reformarbetet framför allt ta sikte på ett avlägsnande av den nuvarade dubbelorganisationen med å ena sidan den officiella stiftsstyrelsen med biskop och domkapitel och å andra sidan den på församlingars och samfälligheters frivilliga åtagande uppbyggda stiftstings- och stiftsrådsorganisationen.

Reformförslagen bör om möjligt utformas så att de kan användas i var och en av tre möjliga framtidsmodeller för kyrkans organisation med hänsyn till dess förhållande till staten: 1) i stort sett oförändrat läge 2) en statlig ramlagstiftning för kyrkan på församlings-, stifts- och riksplanet med möjlighet för kyrkan att själv besluta om och vårda sina inre angelägenheter 3) en från staten i organisatoriskt avseende helt fristående kyrka.

Tidsmässigt bör arbetet inom gruppen bedrivas så att reformförslag, som principiellt sett berör nuvarande samband mellan staten och kyrkan kan aktualiseras i god tid före nästa kyrkmöte, som är avsett att hållas i september månad 1975.

Givetvis har gruppen att bygga på det omfattande material i stat–kyrka-frågan, som föreligger efter de senaste årens utredningsarbete. När det gäller frågan om en framtida riksstyrelse för kyrkan bör väsentlig vägledning kunna hämtas från exempelvis Kyrkoorganisationskommitténs betänkande, och arbetet kring det s. k. kyrkomötets reformprogram av 1968. För ännu oarbetade frågekomplex kan man tänka sig att gruppen lägger ut utredningsuppdrag på andra arbets- och studiegrupper. Bland sådana tänkbara uppdrag vill jag här nämna två. Det ena är den fråga om huvudmannaskapet för begravningsväsendet, om vilken en särskild utredning aviserades i direktiven till 1968 års beredning om stat och kyrka. Den andra är frågan om kyrkans och religionens betydelse som samhällsfaktor. En vetenskaplig undersökning av denna fråga aviserades av 1958 års utredning kyrka–stat, men kom tyvärr aldrig till utförande. Jag är medveten om att detta är en stor och långtgående arbetsuppgift. Men den skulle på en väsentlig punkt gå utöver 1968 års beredningsbetänkande, där man huvudsakligen arbetar utifrån frågeställningen: samhällets betydelse och insatser för kyrkan.

Arbetsgruppen bör givetvis hålla fortlöpande kontakt med det arbete med smärre reformer, som för närvarande pågår inom statsförvaltningen.

Det är angeläget att arbetsgruppen så snart som möjligt gör en ekonomisk

kalkyl över ungefärligt beräknade kostnader för gruppens utredning och sedan efter hand gör mera precisa ekonomiska prognoser.

Uppsala 73-11-26

Olof Sundby
Ärkebiskop